

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто теоретичні і методичні засади щодо вдосконалення управління інноваційною діяльністю підприємства в умовах посилення ролі нововведень на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки.

Ключові слова: інновація, інноваційна інфраструктура, інноваційна діяльність, управління інноваційною діяльністю підприємства.

Характерною рисою сучасного світового господарського розвитку є перехід провідних країн до нового етапу формування інноваційного суспільства – побудови економіки, що базується переважно на генерації, поширенні та використанні знань. Результати діяльності будь-якої організаційної структури багато в чому залежать від того, наскільки вона адаптована до зовнішнього середовища, як вона пристосована до нововведень, інновацій, які кардинально змінюють спосіб життя людей, їх матеріальний, духовний і моральний світ. У наш час інновації та інноваційна діяльність набувають все більшого значення для економічної і фінансово-господарської діяльності підприємств, стають одним із базових елементів стратегії і важливим інструментом надбання та збереження конкурентних переваг.

Основним завданням підприємства в сучасних економічних умовах є вирішення завдань інноваційного розвитку. Практика показує, що проблеми, які існують в економіці сьогодні, не можуть бути вирішені без формування механізму з урахуванням принципів стратегічного управління, що забезпечують інноваційний розвиток підприємства. Принципового значення набувають не тільки питання освоєння сучасних ринково орієнтованих методів планування, управління, організації й контролю за виробничо-господарською та економічною діяльністю, але й розробка нових концепцій, підходів, методик стратегічного аналізу й управління підприємством в умовах ризику і невизначеності зовнішнього середовища [5].

Проблеми управління інноваційною діяльністю розглядаються у працях вітчизняних і зарубіжних економістів: І. Андрієвої, А. Беляєва, О. В. Василенко, Н. Волинської, А. Гринькова, В. Євтушевського, С. Ільєнкової, Н. Краснокутської, А. Кульмана, Є. Ларичевої, В. Пленкіної, А. Савчук, А. Тичинського, Р. Фатхутдінова, П. Харіва.

Незважаючи на різноманіття дослідницьких інтерпретацій, проблеми управління інноваційною діяльністю на рівні підприємства, не до кінця дослідженими залишаються питання, пов'язані з комплексною інтеграцією системи управління інноваційною діяльністю в процесі формування цілей і

управління інноваційною діяльністю підприємства в умовах посилення ролі нововведень на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки.

У науковій літературі існують різні погляди щодо визначення сутності поняття «інновація». Так О. Н. Горбунова зауважує, що «інновація – це кінцевий результат впровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління й одержання економічного, соціального, науково-технічного та іншого виду ефекту» [1, с. 77]. П. С. Харів вважає, що інновація – це наслідок відповідної діяльності, відображений у вигляді наукових, технічних, організаційних чи соціально-економічних новинок, котрий може бути отриманий на будь-якому етапі інноваційного процесу [9, с. 13]. Також думку, що інновація – це «упровадження в господарську практику результатів інноваційних процесів», – висловлює український вчений С. Ф. Покропивний [6, с. 24].

З огляду на вищеперелічене змістом інноваційної діяльності підприємства є розробка і вихід на ринок нових товарів, впровадження нових технологій, створення і застосування нових знань. Таким чином, інноваційна діяльність підприємства спрямована на пошук і реалізацію інновацій з метою розширення асортименту та підвищення якості продукції, вдосконалення технології й організації виробництва. Інноваційна діяльність передбачає виявлення проблем підприємства, здійснення інноваційного процесу, безпосередньо організацію інноваційної діяльності [8].

Створення системи управління інноваціями вимагає координації та інтеграції усіх видів діяльності підприємства. Впровадження нововведень у діяльність організації становить собою послідовне перетворення нового фундаментального знання, ідей, винаходів у дослідно-конструкторські розробки, макетні та дослідні зразки нової або вдосконаленої техніки, нову продукцію, послугу. Іншими словами, інноваційний процес означає залучення наукових результатів у господарський оборот.

Інноваційна інфраструктура зумовлює темпи розвитку економіки країни і зростання добробуту населення. Ринкова орієнтація цієї інфраструктури визначатиме її здатність забезпечувати виконання всіх своїх функцій в умовах сучасної ринкової економіки та

більш ефективного ведення ними науково-технічної та інноваційної діяльності, а забезпечення здійснення їх сукупної діяльності в інтересах суспільства, включаючи подолання кризи економіки і спаду виробництва, його структурну перебудову, посилення конкурентоспроможності та привабливості для внутрішнього і зовнішнього ринків; збереження і

подальший розвиток науково-технічного та інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання, регіонів, а також країни в цілому [3, с. 119].

Інноваційна інфраструктура – це складна організаційно-технічна система, до складу якої входять ланки, розглянуті на рис. 1.

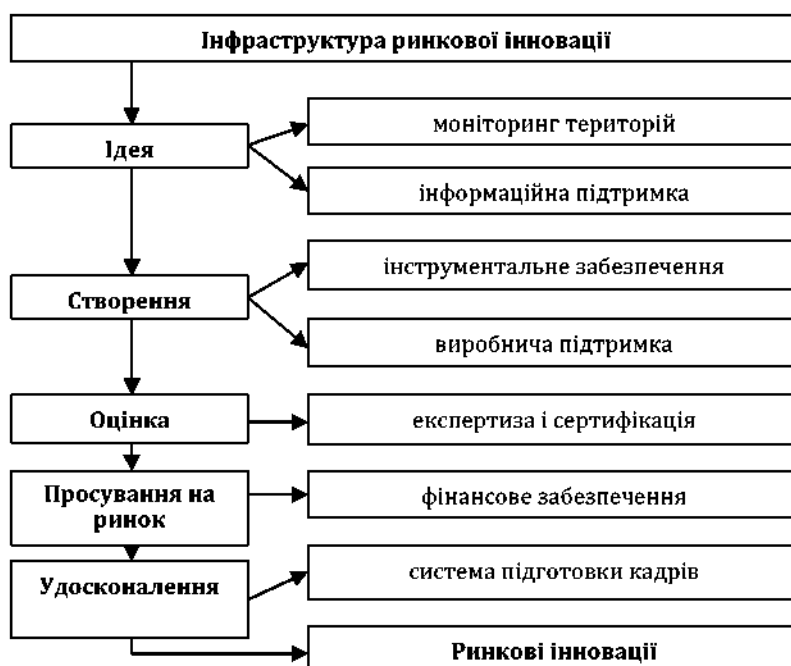

Рис. 1. Складові інфраструктури ринкової інновації

Система інформаційного забезпечення наповнює інноваційну базу оперативно достовірними даними і знаннями, необхідними для якісної реалізації інноваційного проекту, і дає можливість доступу до цих інноваційних баз даних та знань на різних умовах для всіх зацікавлених юридичних і фізичних осіб. Система інструментального забезпечення реалізує гнучку автоматизацію всіх етапів процесу створення інноваційного проекту: маркетингу; техніко-економічного обґрунтування; розробки інноваційного проекту (інноваційного продукту); комплектного надходження необхідного обладнання; підготовки персоналу для обслуговування створюваного інноваційного продукту; сертифікації та сервісного обслуговування. Система проектно-технологічної та виробничої підтримки призначена для створення нової конкурентоспроможної наукомісткої продукції, високих технологій і нововведень та їх практичного освоєння на підприємствах.

Система експертизи та сертифікації науково-технічних та інноваційних програм, проектів, пропозицій і заявок, яка повинна забезпечити високопрофесійне і якісне проведення комплексної експертизи (наукової, соціально-економічної, виробничо-інвестиційної, екологічної і т. п.), сертифікації інновацій, а також надання суб'єктам інноваційної діяльності послуг у галузі метрології, стандартизації та контролю якості. Система моніторингу територій, галузей, підприємств і просування інновацій та наукоємної продукції на регіональний, міжрегіональний і зарубіжні ринки, яка повинна забезпечити моніторинг, маркетинг, рекламну і виставкову діяльність, патентно-ліцензійну роботу і захист інтелектуальної власності. Система координації і регулювання інноваційної діяльності та її фінансового

забезпечення активно використовує пряму і непряму державну підтримку інноваційної діяльності, різні позабюджетні джерела (ресурси та інвестиції місцевих підприємницьких і виробничих структур, а також інвестиції з інших регіонів і країн). Система підготовки кадрового забезпечення презентована професійно підготовленими, із досвідом практичної інноваційної діяльності, керівниками проектів, що забезпечують організацію та реалізацію інноваційних проектів. Кожна з перелічених систем інноваційної інфраструктури повинна мати власні механізми реалізації своїх функцій і відповідні організаційні структури у вигляді спеціалізованих інноваційних підприємств, установ або організацій, які мають забезпечити функціонування цих механізмів.

Результатом інноваційної діяльності є інтелектуальний продукт. Останнім називають результат діяльності в області духовного виробництва, призначений для задоволення потреб (у товарній або нетоварній формах) його споживачів. До інтелектуального продукту належать: науково-технічна продукція, тобто відкриття, гіпотези, теорії, концепції, експертні системи, моделі, винаходи, раціоналізаторські пропозиції, наукові і конструкторські розробки, проекти, дослідні зразки нової техніки, нові вироби; продукція інформатики – програми для електронно-обчислювальних машин, бази даних тощо.

Залежно від поєднання зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на підприємство, частка інноваційної складової в його конкурентній стратегії може бути різною. Наприклад, інтенсивний розвиток підприємств наукомістких галузей економіки передбачає якісно інший рівень використання значних обсягів ресурсів. Це відповідно призводить до збільшення інноваційного та виробничого потенціалу

підприємства. При цьому формування інноваційного потенціалу пов'язане зі створенням та придбанням об'єктів інтелектуальної власності, тобто появою на підприємстві в першу чергу нематеріальних активів. Збільшення виробничого потенціалу відбувається насамперед за рахунок придбання для новостворених високотехнологічних організаційно-виробничих структур нових основних засобів і нових видів матеріальних ресурсів.

У плановій економіці організаційна модель управління інноваційною діяльністю схематично описувалася у вигляді лінійної послідовності повторюваних етапів у кожному інноваційному циклі. Для технологічних інновацій ця модель включала фундаментальні та прикладні наукові дослідження, дослідно-конструкторські розробки, серійне виробництво і збут технологічних інновацій. Така модель передбачає, що єдиним джерелом інноваційного ланцюжка є наукові дослідження та дослідно-конструкторські розробки, а ринок сприймає будь-які технологічні інновації.

У промислово розвинених країнах з ринковою економікою за такою схемою організації управління інноваціями запроваджувалися системи озброєння,

включно із розробкою ядерної зброї, ракетної техніки, реактивної авіації і т.д. Численні ринкові провали нововведень зумовлені тим, що інновації створювалися виключно на базі новітніх досягнень науки і техніки та привели до появи іншого типу лінійних моделей управління інноваціями. У літературі ці моделі називаються моделями, заснованими на «виклик попиту». В основі останніх лежить аналіз попиту, тобто дослідження поточних і перспективних потреб у тих чи інших інноваціях. Результати маркетингових досліджень в організаційних моделях, що відповідають на «виклик попиту», розглядаються як стартові події інноваційного циклу [3, с. 121].

Однак в умовах мінливості чинників конкуренції постійно розширюється поле інноваційної діяльності підприємств. Тому у наш час управління інноваційною діяльністю підприємств спирається на використання нелінійних організаційних моделей (рис. 2). Перехід до цих моделей управління інноваційною діяльністю підприємств пов'язаний з глобалізацією інноваційних процесів, що охоплюють більшість секторів народного господарства, скороченням термінів життєвого циклу інновацій, різноманіттям їх джерел.

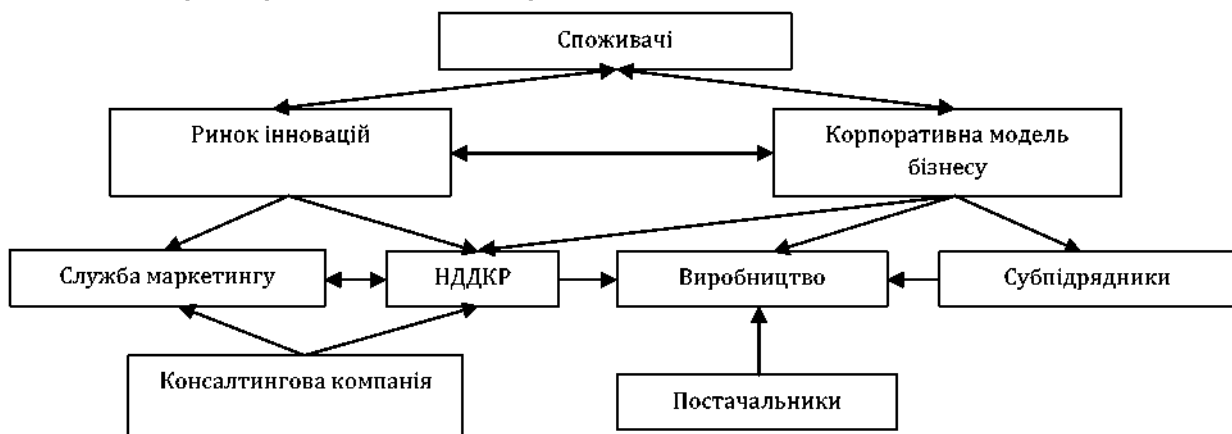

Рис. 2. Нелінійна організаційна модель управління інноваційною діяльністю

Управління інноваційною діяльністю на основі нелінійних організаційних моделей дає можливість встановити оптимальне співвідношення між складовими інноваційного потенціалу. У нелінійних організаційних моделях управління інноваційними процесами підтримується баланс ринкових і технологічних джерел інноваційних ідей. Цей баланс забезпечується за рахунок інтеграції в інноваційний процес структурних підрозділів підприємства, у тому числі - служб маркетингу, НДДКР та виробництва. Активну участь в управлінні інноваційною діяльністю на основі нелінійних організаційних моделей беруть споживачі, постачальники та консалтингові фірми. У цьому випадку ефективність інноваційного процесу забезпечується за рахунок гнучкої взаємодії організаційних ланок корпоративної моделі управління інноваціями. Це збільшує швидкість створення інновацій, забезпечує їх високу якість, дає можливість виконати більш точну оцінку ринкового потенціалу підприємства в умовах глобалізації економіки.

Мотиваційний механізм управління інноваційною діяльністю уміщує наукову, виробничу, інвестиційну та маркетингову діяльність, яку можна зобразити у вигляді інтегрованої системи мотивів інноваційного підприємництва. Мотиви конкуренції на товарних ринках генерують мотиви інноваційного характеру

підприємництва, а останні у свою чергу визначають мотиви інвестування в реальний сектор з метою підвищення ефективності господарювання та конкурентоспроможності. У замкнутій системі мотиваційного механізму інноваційної діяльності поетапно цілі трансформуються в базові умови мотивації на наступному етапі інновації. Сутність підприємництва полягає у пошуку та вивченні нових економічних можливостей і є характеристикою поведінки, а не діяльністю. Тому мотиви поведінки - особистий ризик, бажання довго і наполегливо працювати з партнерами по інновації в надії на майбутній результат, згода нести ризики - є елементами мотиваційного механізму. Підприємницький стиль поведінки власника інноваційного ресурсу характеризується прагненням підвищити прибутковість бізнесу шляхом безперервних цілеспрямованих змін в ефективності використання ресурсів (нові технології та продукти) та управлінні бізнесом (інноваційний менеджмент).

Інноваційний стиль підприємництва дозволяє не пристосовуватися до обмежень, а ефективно їх долати, розширюючи можливості бізнесу і підвищуючи його конкурентоспроможність. Мотиви успішної конкуренції рипускають особливе ставлення до ризиків, що неминуче виникають через невизначеність зовнішнього середовища, суперечності в оцінці можливостей та дій

інноваційних партнерів. З одного боку, ризики на шляху досягнення інноваційної мети знижують рівень мотивації. З іншого – можливі ризики генерують нові елементи мотиваційного механізму, зокрема: маркетинговий аналіз інформації про ринки інновацій, пропорційний розподіл ризиків між суб'єктами ринкових інновацій, страхування ризиків, конкурентна та корпоративна поведінка суб'єктів ринкових інновацій тощо.

В умовах стрімкого скорочення життєвого циклу створюваних виробів, різкого зростання питомої ваги одиничного і дрібносерійного наукоємного виробництва, реалізації продукції та послуг на основі постійних нововведень з метою підвищення ефективності господарювання, задоволення потреб ринку та суспільства загалом, збільшення прибутку поняття конкурентоспроможності стає тотожним поняттю здатності до інновацій. Досвід розвинених країн показує, що в конкурентній боротьбі на світовому ринку перемагає той, хто володіє найбільш ефективним механізмом інноваційної діяльності, хто має розвинену інфраструктуру реалізації інновацій.

Список літератури

1. Горбунова О. Н. Системный подход к управлению инновационной деятельностью [Текст] / О. Н. Горбунова, Е. И. Бабенко // Вестник Тамбовского государственного университета. – 2008. – Выпуск 3. – С. 76-81.
2. Євтушевський В. А. Управління інноваціями в сучасній організації [Текст] / В. А. Євтушевський. – К. : Нічлава, 2006. – 359 с.
3. Іванюк І. А. Развитие системы управления инновационной деятельностью [Текст] / И. А. Иванюк, М. Б. Пономарева // Известия ВолгГТУ. – 2006. – №5. – С. 119-123.
4. Іжевський В. В. Економічна суть інновації та інноваційної діяльності підприємств [Текст] / В. В. Іжевський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.3. – С. 121-127.
5. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком. Проблеми, концепції, методи [Текст] : навч. посібник / С. М. Ілляшенко. – Суми : Університетська книга, 2003. – 278 с.
6. Покропивний С. Ф. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання [Текст] / С. Ф. Покропивний // Економіка України. – 1995. – № 2. – С. 22-26.
7. Поліщук О. О. Сутність поняття «інноваційна діяльність» як соціально-економічної категорії [Текст] / О. О. Поліщук // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 3. – С. 169-171.
8. Топух І. П., Лавринюк І. В. Управління інноваційною діяльністю підприємства в умовах ринкової економіки [Текст] / І. П. Топух, І. В. Лавринюк // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2010. – №11. – Частина 2.
9. Харів П. С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів [Текст] / П. С. Харів. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 326 с.

РЕЗЮМЕ

Бутов Андрей

Современные тенденции развития системы управления инновационной деятельностью предприятия

Рассмотрены теоретические и методические положения по усовершенствованию управления инновационной деятельностью предприятия в условиях усиления роли нововведений на современном этапе развития отечественной экономики.

RESUME

Butov Andriy

Modern trends in development of management system of the innovative activity of enterprise

Theoretical and methodical positions as for the improvement of management of the innovative activity of enterprise in the conditions of strengthening of role of innovations on the modern stage of development of home economy are considered.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2011 р.